

LLIBRES

SOBRE L'AUTORIA DEL TIRANT

DE MARTORELL A CORELLA.
DESCOBRINT L'AUTOR DEL TIRANT
LO BLANC.

JOSEP GUIA I MARÍN,

PRÒLEG DE CURT WITTLIN

Editorial Afers, col. "Recerca i pensament".
Catarroja/Barcelona, 1996. 301 pp.

Alhora que la tesi de l'autoria única del *Tirant lo Blanc* anava afermant-se i semblava que, a la fi, el cavaller Joanot Martorell venceria en la seua darrera batalla a ultrança, una altra realitat s'imposava irrefragablement: els investigadors, com més furgaven, més textos de Corella trobaven al *Tirant*. De fet, el fantasma corellian s'hi deixava veure tant que no ens hauria d'estranyar gens la hipòtesi de Josep Guia o, millor dit, la conclusió a què ha arribat: que "el mejor libro del mundo" fou escrit per Roís de Corella.

De Martorell a Corella recull la investigació del professor Guia, el qual, d'antuvi, només s'havia proposat d'esporgar el *Tirant* de tots els plagis corellians, ço és, localitzar-los a fi de reconstruir un hipotètic text primigeni de Martorell; ara bé, el curs de la indagació l'ha menat a conclusions insospitades. Seguint el *mètode paremiològic* — que consisteix a focalitzar l'atenció en unitats fraseològiques més o menys codificades, tot agilitant la comparació dels textos—, Guia ha inventariat tants fragments de Corella com ha sabut trobar. Tot i que n'ha trobats molts, no és la gran quantitat de passatges corellians del *Tirant* el que l'ha fet pensar que no existia cap manuscrit martorellian posteriorment retocat, sinó la seua qualitat d'imprescindibles. És a dir, així com el *Tirant* conté fragments corellians que semblen afegitons, ço és, prescindibles, n'hi ha d'altres l'eliminació dels quals afecta la supervivència del mateix text. Ras i curt: Corella —les seues expressions, les seues idees, el seu estil— s'imbrica tant dins la textura del *Tirant* que només ell n'ha pogut ser

l'autor. A més, molts dels fragments inventariats pertanyen a obres de Corella posteriors al 1465 —mort de Martorell—, la qual cosa invalida la tesi de l'autoria única

A partir d'aquesta *constatació*, és a dir que, estilísticament —per datació, temàtica, estil i lèxic—, el *Tirant* només pot ser de Corella, Guia arranja la seua hipòtesi. Segons ell, Martorell i Corella van treballar junts en la confecció del llibre, el primer com a informador i el segon com a escriptor. La participació de Martorell, doncs, consistí més o menys a aportar algunes lletres de batalla, certes informacions orals de la seua experiència a Anglaterra i, sobretot, la traducció del *Gui de Warwick*. D'altra banda, si Corella no va voler figurar —a la dedicatòria i al colofó— ni tan

sols com a coautor fou a causa de la por: el temor a la Inquisició que, a les acaballes del XV, ja era una realitat ben trista a la ciutat de València.

Aquesta tesi, potser, és el que no s'empassaran del tot alguns investigadors. Ara bé, com reconeix el mateix Guia, molts dels dubtes que ara es plantegen seran esbandits amb futures recerques, amb les quals podrem saber amb exactitud els perquè de l'ocultació de Corella. És evident, però, que la investigació sobre l'autoria del *Tirant* ha de prendre un nou rumb. Ara com ara, ja no ens pot estranyar —i dic estranyar— la idea que Corella és l'autor del *Tirant*; el professor Guia, amb un mètode filològicament ben productiu, ens ofereix força proves que ho corroboren. De tota manera, han de ser els especialistes els qui han d'avaluar exhaustivament les reflexions de *De Martorell a Corella*. Això sí: restar-hi indiferents seria tant com negar-se a llegir el mateix *Tirant lo Blanc*.

RAMON RAMON

PENSAR ELS ALIMENTS

ELS GENS QUE MENGEM

DANIEL RAMÓN

Premi Europeu de Divulgació Científica, Estudi General. Col. "sense fronteres", Edicions Bromera. Alzira, 1997. 142 pàgs.

Diuen els entesos que l'arròs no ha d'esperar els comensals, sinó a l'inrevés, la qual cosa és una manera valenciana de dir que cal ser oportuns. *Els gens que mengem* apareix en el moment oportú. Des dels orígens de la civilització, l'home lliura una batalla amb si mateix i amb la natura per garantir que els aliments li siguen accessibles en quantitat i qualitat adequades. L'optimització de la producció d'aliments requereix un desenvolupament científic i tecnològic sofisticat. A més, l'especialització en tasques concretes ha separat progressivament l'home comú de la producció d'aliments. L'home actual, senzillament, els adquireix al supermercat. Per això, no és gens estrany que ens causen perplexitat les notícies que freqüentment salten des de les revistes especialitzades cap als mitjans de comunicació tot donant compte de l'obtenció, mitjançant tècniques d'enginyeria científica, de plantes resistents a herbicides, més tolerants a les condicions de sequera o a l'atac de patògens. Es parla de dissenyar les flors per manipulació de gens homeòtics, fins i tot de decidir que les plantes produeixen fruits i llavors o romanguen en estat vegetatiu segons les parts d'aquestes que es vulguen aprofitar. Es modifiquen les propietats dels aliments i, doncs, es retarda la maduració de fruits, i en seleccionem el color o el contingut en aminoàcids essencials. S'enfonsen les barreres sexuals entre espècies, i ja és possible d'utilitzar les plantes per a la producció de vacunes d'origen víric o de substàncies que només produeixen de forma "natural" els animals.

Daniel Ramón ens parla, a *Els gens que mengem*, de tot això i molt més. L'autor, que és investigador del CSIC en enginyeria genètica d'aliments i professor de la Universitat de València, combina elements didàctics eficaços amb la precisió científica, i aconsegueix, segons la meua opinió, els objectius de divulgació que

es proposa. El lector, per tant, s'hi podrà formar una opinió des d'uns plantejaments rigorosos.

El llibre, d'entrada, ens familiaritza amb els termes científics imprescindibles per a saber de què estem parlant. Així doncs, desfilen de manera senzilla conceptes i paraules com ara biotecnologia, gens, enzims de restricció, proteïnes o propietats dels aliments. La segona i la tercera part presenten l'estat actual del que avui es coneix com a agricultura i ramaderia moleculars. L'obtenció d'aliments mitjançant processos de fermentació i l'ús d'additius es presenta de forma especialment atractiva. Vostè sabia que ja és possible eliminar per tècniques biotecnològiques la terbolesa de les cerveses, reduir-ne el contingut calòric o modificar-ne la calor?

L'acidesa dels vins o la seua aroma també són en el punt de mira dels biotecnòlegs. Evitar els problemes d'al·lèrgies ens els forners, a causa de l'addició d'amilasa durant el procés de la panificació, ja és possible amb la utilització d'un llevat recombinant capaç d'alliberar aquest enzim, el qual, a més, produeix un pa d'excel·lent qualitat.

Els gens que mengem proporciona una visió entusiasta de les possibilitats actuals i futures de la biotecnologia d'aliments. La implicació professional de l'autor en el tema no impedeix que desplegue una gran claredat i neutralitat a l'hora de tractar aspectes que poden ser més controvertits, com ara les repercussions socials, ètiques i legals d'aquestes tecnologies. Recomane la seua lectura a tota persona interessada en el que significa viure i sobreviure en aquest món. Si se'ls ha obert la gana i decideixen llegir el llibre, els desitge un bon profit.

JOSÉ PÍO BELTRÁN

IJSEWIJN I LA PRODUCCIÓ CULTURAL NEOLLATINA

HUMANISME I LITERATURA NEOLLATINA

JOSEF IJSEWIJN

Col·lecció "Honoris Causa". Universitat de València. València, 1996, 250 pp.

Hom acostuma d'identificar llengua i literatura llatines amb el món clàssic i —en el millor dels casos— de l'Edat Mitjana (en grec potser no arribem tan lluny). Dintre una percepció simplificadora hom té la impressió que les llengües i literatures nacionals són les filles i continuadores de la tasca de la llengua mare, esgotada després d'un part tan múltiple i ric. Però no és —ni va ser— exactament així. El llatí fou llengua i vehicle de cultura durant un període molt més ample, fins ben entrat el s. XIX. I és que molt sovint oblidem dintre d'aquesta història un període crucial: aquell del llatí humanístic o, millor dit (car podríem tenir la temptació de confondre l'adjectiu amb un període concret) del neollatí, "the third and last major epoch in the history of Latin, succeeding the ancient Roman and medieval periods", en paraules del Dr. Josef Ijsewijn. El llatí i les llengües nacionals coincidiren durant força temps, i s'hi beneficiaren mútuament d'aquesta convivència. La figura del professor Ijsewijn s'erigeix com a senyera en l'estudi i la reivindicació d'aquesta producció cultural. Molt bé ho assenyala a la *Laudatio* —que és alhora un excel·lent pròleg del llibre— el Dr. J.L. Barona. En aquesta acurada selecció de treballs (reduïda a la producció en italià i anglès, tot deixant de banda una extensa aportació en altres llengües, mostra de l'erudició poliglota de l'autor) hom passa revista a quatre blocs que palesen la competència d'aquest estudiós: un de general, on tenim una excel·lent exposició sobre el terme "neollatí", la seua història i els seus continguts; un segon sobre la relació entre l'humanisme italià i els Països Baixos; un tercer sobre el nostre, valencià de naixement i europeu de professió, Joan Lluís Vives (de segur, Ijsewijn —flamenc d'origen i universal de convicció— n'és un dels millors coneixedors) —cal remarcar, a més dels articles compresos, la brillant i diàfana lliçó magistral sobre els postulats de Vives sobre la pedagogia i l'erudició, aquesta en castellà—; i com a colofó, una aproximació a la literatura llatina a la Roma del Renaixement i el Barroc, veritable focus de producció en neollatí, de mans d'erudits de tot Europa.

No podem més que felicitar-nos per la publicació (exquisida quant a la presentació) d'aquest llibre, que ens acosta a una cultura malauradament poc coneguda, encara que escrutada amb rigor per estudiosos actuals —àdhuc a les nostres terres— seguint, en moltes ocasions, el mestratge de Josef Ijsewijn.

XAVIER GÓMEZ

UNA CULTURA SUMERGIDA: ASPECTOS LINGÜÍSTICOS DE LA NARRATIVA DE JOSÉ MARÍA ARGUEDAS.

MILAGROS ALEZA

Grup d'Estudis Iberoamericans/Universitat de València-Tirant lo Blanch, València, 1997, 114 pp.

Després de *El lenguaje es una piel* (N. Girona) i *La anatomía no es el destino* (G. Mattalía), el Grup d'Estudis Iberoamericans inaugura les publicacions de lingüística amb aquest estudi sobre la narrativa de J.M. Arguedas. L'autora, amb una metodologia rigorosa, repassa diferents esferes de la vida peruana i andina (organitzada en camps semanticocognitius) tot recuperant els elements amerindis, especialment els quitxua, que utilitza l'escriptor peruà. S'hi descobreix, doncs, tota una "cultura submergida", latent malgrat l'ús de models narratius europeus. L'autora ens mostra com el novel·lista, mitjançant indigenismes i estratègies retòriques basades en el lèxic, aconsegueix delatar la presència gairebé constant de l'element andí en la cultura peruana. El panorama final que ens presenta Milagros Aleza és, en definitiva, el d'un autor i una llengua (l'espanyol andí) de vocació inevitablement intercultural.

SOCIOECONOMÍA

JOSÉ PEREZ ADÁN

Madrid: Trotta, 1997.

Feia falta una obra al voltant d'una de les més noves i puixants alternatives intel·lectuals que, amb caràcter acadèmic i amb generalitzada acceptació, s'ha presentat en els últims anys al vigent sistema de producció i consum. *Socioeconomía* tracta de desvetllar els entrells d'una lluita intel·lectual que es desenvolupa principalment als Estats Units des que Amitai Etzioni fundà la Societat Mundial de Socioeconomia al 1989. Des d'aquell moment, economistes, sociòlegs, filòsofs, juristes i políticòlegs han fet l'esforç d'aplicar els principis de la socioeconomia a la legislació, per tal de pal·liar les disfuncions produïdes per l'aplicació gairebé universal dels principis de l'economia neoclàssica. És en aquest sentit que els socioeconomistes es presenten com a portadors d'una senyera alliberadora enfront de la formulada condemna a la fi de la història, amb la qual sembla acontentar-se el diagnòstic del capitalisme modern sobre l'esdevenir immediat. Aquest llibre, escrit per un dels experts espanyols en la matèria, presenta un resum complet dels fonaments de la socioeconomia com a paradigma científic, i és la primera aportació que es publica al nostre país al voltant d'un dels temes de discussió de més relleu mundial a nivell acadèmic.

ESTUDIS AFRICANS

M. CARMÉ JUNYENT

Barcelona: Empúries, 1996, 139 pp.

Més enllà dels sobresalts informatius que puntualment ens fan girar els ulls cap al Magrib o cap als Grans Llacs, C. Junyent ens proposa una mirada tranquil·la, però lúcida, sobre diferents aspectes de la realitat africana. Sense perdre's en el llistat i la menció d'ètnies, l'autora privilegia un enfocament etnogràficocomunicatiu que garanteix l'amenitat i el to assagístic, tot analitzant alguns temes clau d'aquesta disciplina: la concepció d'espai i temps (efectes aberrants de la implantació de sistemes calcats dels europeus, com ara la divisió de la setmana en set dies), l'onomàstica (sistemes de prefixos i malinterpretació pels colonitzadors), i els sistemes numerals (la majoria amb "cinc" com a base primària, i "deu" o "vint" com a base secundària); l'últim capítol es dedica a analitzar l'actitud de rebuig de molts escriptors africans envers les seues llengües maternes.

DEL VENTALL AL COMPÀS: LA MINERVA DE FRANÇA

DISCURSO SOBRE LA FELICIDAD

MADAME DU CHÂTELET

Ed. Isabel Morant. Colección Feminismos. Traducció d'Alicia Martorell. Núm. 37. Ediciones Cátedra. Madrid, 1996, 212 pp.

*Reconec que és una tirana
Cal per a fer-li la cort
Parlar-li de metafísica
Quan se li voldria parlar d'amor*

Voltaire a Mme du Châtelet

Un llibre sobre la marquesa du Châtelet constitueix sens dubte una magnífica notícia. I, sobretot, un llibre realitzat per la investigadora valenciana Isabel Morant, professora de la nostra Universitat. Perquè Émilie du Châtelet fou probablement la dona més important del segle de les llums, del segle més important que ha tingut França. Potser totes aquestes antonomàsies us semblen exagerades, però la marquesa du Châtelet, l'amant de Voltaire durant més de quinze anys, va excel·lir per sobre de totes les dones del seu temps. Fins i tot, encara que us sembla també fruit de la meua mitificació, en molts camps (en el filosòfic i el científic, per exemple) va superar el mateix Voltaire. No debades, el filòsof de Ferney l'anomenava la Minerva de França i la presentava als amics no sols com una de les dones més belles de l'aristocràcia francesa sinó també com una de les més sàvies.

I és que en la marquesa du Châtelet es conjuguen a la perfecció l'ideal de Fontenelle de la dona il·lustrada: la feminitat i la intel·ligència, o dit a la forma barroca de l'època, el ventall i el compàs. Madame du Châtelet és el prototipus de la dona il·lustrada del segle XVIII: alumna del cèlebre matemàtic Maupertuis, va traduir de l'anglès la *Faula de les abelles* de Mandeville, va compondre per a l'Acadèmia de Ciències una *Dissertació sobre la naturalesa i la propagació del foc*, va publicar per a la instrucció del seu fill adolescent les *Institucions de física*, i durant molts anys va treballar incansablement en una traducció comentada dels *Principis matemàtics de la filosofia natural* de Newton. Al final de la seua vida, quan els problemes de parella amb Voltaire es van agreujar, Émilie du Châtelet va escriure el seu famós assaig *Réflexions sur le Bonheur*, una veritable joia del pensament il·lustrat, on deixa palès el seu epicleisme, el seu declarat amor per la vida.

Isabel Morant ha triat aquesta darrera obra per a presentar al públic espanyol aquest personatge tan fascinant i desconegut de la cultura francesa. La introduc-

ció de la professora Morant —un acurat estudi biogràfic, amb pinzellades de la més fina erudició— quasi justifica el llibre. La facilitat amb què presenta cadascun dels personatges que van influir en la vida de la científica (Voltaire, Maupertuis, Algarotti, el duc de Richelieu, d'Argental, Bernoulli, etc.) demostra un coneixement detallat i profund d'aquest segle tan ample i complex.

Ahora, el *Discurs sobre la felicitat* s'inclou dins d'aquesta necessitat racionalitzadora que es manifesta en quasi tots els autors del segle XVIII. Molts científics (entre ells Maupertuis i Fontenelle) i filòsofs (el marquès d'Argens, Helvetius, La Mettrie, Diderot) van escriure sobre els passos correctes per a arribar a ser feliços. El gran estudiós del segle XVIII, Robert Mauzi, comptabilitzava al voltant de cinquanta assaigs sobre la felicitat. Però entre ells el discurs de Mme du Châtelet és sens dubte el més brillant, el més sincer, el més emotiu. S'hi troba la seua famosa fórmula per a assolir la felicitat: "Per a ser feliços cal haver-se desfet dels nostres prejudicis, ser virtuosos, gaudir de bona salut, tenir inclinacions i passions, ser susceptibles d'il·lusions, ja que devem la major part dels nostres plaers a la il·lusió." Però, com molt bé assenyala Isabel Morant, la singularitat del discurs es troba fonamentalment en les darreres pàgines, quan Émilie du Châtelet ens fa partícips de les seues pròpies experiències i reflexiona sobre elles. Les últimes línies són particularment belles, on la científica es declara partidària de l'amor i de l'estudi. "Pensem a cultivar la passió cap a l'estudi, una inclinació que fa que la nostra felicitat depenga exclusivament de nosaltres mateixos. Preservem la nostra ambició i sobretot sapiguem el que volem ser; decidim el camí que volem prendre per a passar la nostra vida i tractem de sembrar-lo de flors."

Malauradament, uns anys després, Mme du Châtelet va morir en un part no desitjat, fruit de la seua relació amb el poeta Saint-Lambert. Voltaire, desconsolat, va escriure: "Els Déus donant-li la seua ànima i el seu geni, sols havien guardat per a ells la Immortalitat." Però en això s'enganyava: Mme du Châtelet feia temps que havia entrat en la immortalitat. Com ho demostra la seua obra i el seu camí, ple de flors.

MARTÍ DOMÍNGUEZ

UNA NOVA PRAGMÀTICA DE LA COMUNICACIÓ

ANÁLISIS CONVERSACIONAL Y PRAGMÁTICA DEL RECEPTOR

BEATRIZ GALLARDO PAÜLS

Ediciones Episteme, Col·lecció Sinapsis, València 1996. 191pp.

La Pragmàtica Liminar, nascuda arran dels treballs fundacionals del professor López García i desenvolupada pel professor Julio Calvo, té en aquest treball un dels seus puntals més fermes. Al llarg de l'última dècada ha tingut lloc un canvi certament espectacular, i aquest estudi n'és un clar reflex. Dins la pragmàtica de la comunicació, el domini d'un mecanicisme lògic centrat en la figura de l'emissor ha declinat progressivament davant els postulats que insisteixen a revisitar el marc dialògic i enunciatiu des de nous procediments. En lloc d'això, ha sorgit des de l'Escola Lingüística de València una nova pragmàtica de la interacció, plenament reafirmada en l'estudi que ens ocupa, corol·lari epistemològic d'una sèrie de treballs (nombrosos articles i un llibre) de la mateixa autora que establiren un precedent d'anàlisi conversacional fundada en criteris teòrics i metodològics perceptuals.

Sens dubte, aquest estudi manifesta grans diferències respecte als treballs pioners originals sobre la conversació. La investigació de la interacció en un entorn institucional com és el de l'entrevista mostra de moment un aspecte més fragmentari, ja que s'impliquen limitacions específiques i redefinicions de la gamma d'opcions que es donen en la interacció conversacional de base. Una fragmentarietat, inherent a l'objecte d'estudi, que l'autora afronta amb destresa, ofici i valentia, tot proposant trets explicatius específics (asimetria i triangulació) que resulten de la preordenació dels sistema d'intervenció.

Amb aquesta renovada línia d'investigació, la col·lecció Sinapsis d'Ediciones Episteme vol convertir-se en el fòrum des del qual es pretén l'accés a una tasca de clarificació del vastíssim *corpus* de la investigació sobre els efectes, polivalents i múltiples, de la interacció lingüística; en efecte, la investigació pragmalingüística presenta molts flancs dubtosos: en primer lloc, els provinents de molts prejudicis de partida, que han portat a concebre acientíficament bona part dels projectes d'estudi; i, en segon lloc, els que naixen de la debilitat de bona part de les metodolo-

gies emprades.

Des d'aquesta nova concepció ja no es cano-nitzen com a ideals supremes de la investigació pragmàtica els sistemes de lleis connectades de forma purament deductiva. En sumar a les pragmàtiques "clàssiques" enunciativa (focalitzada en l'emissor) i de l'enunciat (focalitzada en el missatge) una pragmàtica enun-

ciatària (focalitzada en el receptor), no només se satisfan absolutament tots els termes del marc dialògic elemental sinó que, a més, es dóna plena cabuda a la noció de "comprensió del significat"; una noció que fins ara ha rebut escassa atenció, tant per part d'autors que escrivien pragmàtica amb una inspiració clarament filosòfica, com per part de la majoria dels lingüistes.

De l'interaccionisme simbòlic de l'Escola de Chicago es pren, ací, la concepció de l'ordre conversacional com a sèrie ordenada d'accions: moviments, torns, intervencions, intercanvis i seqüències. D'ací es dedueix el principi general que vertebrava aquest estudi: la conversació ha d'entendre's com un sistema de negociació contínua. De l'etnometodologia pren no només el marc metodològic, sinó també la tendència a ramificar-se a partir de la seua línia central fins abraçar la possibilitat d'analitzar situacions interaccionals "institucionalitzades" (v.gr., l'entrevista). Basat en el reconeixement que les funcions institucionals es creen i mantenen gràcies a models d'interacció específic, aquest treball ofereix possibilitats considerables per a l'estudi de l'àmbit comunicatiu cultural, possibilitats que no eren de cap manera evidents a l'inici de les anàlisis de la conversació, i que l'autora s'encarrega de fer no només teòricament factibles sinó plenament realitzables.

DANIEL JORQUES JIMÉNEZ